

- Levelt, W. J. M. *Speaking: From intention to articulation*. – Cambridge : MIT Press, 1989.
- Newman, M. L. Lying words: Predicting deception from linguistic style. / Newman, M. L., Pennebaker, J. W., Berry, D. S., & Richards, J. M. // *Personality and Social Psychology Bulletin*. – 2003, # 29. – P. 665–675.
- Shapiro D. (1996). On the psychology of self-deception/ D. Shapiro // *Social Research*. – 1996. – Vol. 63, #3. – P. 785-800.
- Glick P. J. Self-Deceptive Speech: A Psycholinguistic View / Glick, P. J., & Schober, M. F. // C. Piers (Ed.), *Personality and Psychopathology: Critical Dialogues with David Shapiro*. – New York: Springer, 2011. – P. 183-200.
- Duran N. D. The linguistic correlates of conversational deception : Comparing natural language processing technologies/ Duran, N.D., Hall, C., McCarthy, P. M., McNamara, D. // *Applied Psycholinguistics*. – 2010. – Vol. 31. – P. 439-462.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Transcript: One-on-One With Donald Trump. Retrieved from: <http://abcnews.go.com/Politics/week-transcript-donald-trump-vice-president-joe-biden/story?id=41020870>
2. Transcript: Michael Savage Donald Trump FULL Interview - October 17, 2016. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=OsXGLAVFLww>

(Матеріал надійшов до редакції 14.09.17)

УДК: 811.111:82-34:141.311

СЕМЕНЮТА Г. Л.

(Запорізький національний університет)

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКА ВЕРБАЛЬНА АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *DISEASE* В ОПОВІДАННІ ЕЛІС МАНРО “SOME WOMEN”

У статті досліджується індивідуально-авторська специфіка представлення концепту *DISEASE* в оповіданні Е. Манро. У ході дослідження розглянуто підходи до визначення терміну «концепт». У результаті аналізу виявлено особливості експліцитної та імпліцитної вербалізації концепту як прояву авторського ідіолекту.

Ключові слова: концепт, концептуальна картина світу, конститuent, вербалізація.

Семенюта А. Л. Индивидуально-авторская вербальная актуализация концепта *DISEASE* в рассказе Элис Манро “Some Women”. В статье была исследована индивидуально-авторская специфика представления концепта *DISEASE* в рассказе Э. Манро. В ходе исследования были рассмотрены подходы к определению термина «концепт». В результате анализа были выявлены особенности эксплицитной и имплицитной вербализации концепта как проявления авторского идиолекта.

Ключевые слова: концепт, концептуальная картина мира, конститuent, вербализация.

Semeniuta H. L. Individual-authorial Verbal Actualization of the Concept *DISEASE* in the Story of Alice Munro “Some Women”. The article studies individual-authorial specificity of representation of concept *DISEASE* in the story of A. Munro. The study analyzes approaches to definition of “concept” by different scientists: S. Askoldov, D. Likhachov, V. Telia, Z. Popova, I. Sternin, I. Stepanov and others. The article is based on the definition of concept, as semantic formation, which contains linguocultural specificity, marks ethnic linguistic worldview, but also reflects panhuman activity.

The analysis reveals the representation of concept *DISEASE* through explicit and implicit verbal means. Among explicit verbal means there are constantly used lexical items with seme *DISEASE*. Concept *DISEASE* is actualized by the description of sick man and atmosphere in the house.

Implicitly concept is represented by using of similes, that add narration imagery and emotionality, and using of hints in dialogues of characters, that create the atmosphere of depression.

The other tool of concept verbalization in the story “Some Women” is the use of other concepts’ constituents, which meaning is closely connected with the analyzed concept. These are concepts of death, fear, care, life. Constituents of concepts of death, fear and care are in close touch with concept *DISEASE*. Concept of life is, on the contrary, antonymic to it. The study of verbal explication of concept *DISEASE* in the story “Some Women” by A. Munro reveals specificity of verbalization of motives: disease, death and life. It highlights specific features of authorial idiolect and helps to deepen into authorial world perception.

Key words: concept, concept worldview, constituent, verbalization.

Хвороба як фізіологічно-психічне явище – це порушення діяльності людського організму, будь-яке погіршення стану здоров’я, яке має свої причини та ознаки. Феномен хвороби завжди був предметом дослідження багатьох наук, при цьому він також характеризується тісним зв’язком з категоріями екзистенціального порядку, наприклад, життя та смерті. Це поєднує концепт «хвороба» з етичними, моральними та світоглядними уявленнями, які характеризуються значною лінгвокультурологічною специфікою. Виходячи з цього, хворобу можна розглядати як концепт, що впливає з історичного досвіду людства.

Метою статті є дослідження концепту *DISEASE* в оповіданні Еліс Манро “Some Women” шляхом аналізу відповідних мовних засобів.

Поставленій меті відповідають наступні **завдання**: проаналізувати підходи до визначення терміну «концепт»; дослідити вербальні показники концепту DISEASE в оповіданні Е. Манро з метою визначення індивідуально-авторської специфіки актуалізації концепту.

Об'єктом дослідження є концепт DISEASE в оповіданні Е. Манро "Some Women".

Предметом дослідження є індивідуально-авторські вербальні засоби актуалізації досліджуваного концепту на експліцитному та імпліцитному рівнях.

Концепт, як складний міждисциплінарний термін, характеризується наявністю різних підходів до його вивчення та аналізу. Наприклад, з точки зору С. О. Аскольдова, який впровадив термін у науковий обіг, концепт – це уявне утворення, яке у процесі роздуму заміщує нам невизначену кількість предметів одного й того ж роду [Аскольдов 1997, с. 269].

Д. С. Лихачов пропонує вважати концепт «алгебраїчним значенням», яке використовується в усному та письмовому мовленні, та частково погоджується з думкою С. О. Аскольдова, проте акцентує увагу на тому, що концепт існує не для кожного слова, а для кожного основного значення слова, яке зафіксовано у словнику [Лихачев 1993]. На думку В. М. Теля, концепт – це все, що відомо про об'єкт «у всій екстенсії цього знання» [Теля 1996, с. 97]. Він є семантичною категорією найбільшого ступеня абстракції, що включає в себе окремі значення конкретизації загальної семантики.

Інший підхід до поняття концепту характеризує цей термін як явище ментального характеру. Так, представники воронезької наукової школи З. Д. Попова та Й. А. Стернін визначають концепт як дискретне ментальне утворення, що є базовою одиницею розумового коду людини [Попова, Стернін 2007, с. 24]. Вони також зазначають, що внутрішня структура концепту є результатом когнітивної діяльності як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Варто зазначити, що концепт, за визначенням науковців, включає в себе не тільки комплексну словникову інформацію про предмет або явище, але й ставлення суспільної свідомості до нього.

Інші науковці розглядають концепт як абстрактну, змістову одиницю пам'яті, якою оперує людина в процесі мислення. Концепт відображає досвід та знання, зміст результатів діяльності людства і процесів пізнання світу у вигляді так званих «квантів знання» [Кубрякова 1996, с. 90]. При цьому концепти, як одиниці інформації, можуть включати в себе як об'єктивні, так і уявні відомості про світ.

Досліджуючи концепт, науковці наголошують також на належності цього поняття до етнокультурного світу людини. У цьому виявляється культурологічний підхід до терміну «концепт». Такого підходу дотримується Ю. С. Степанов. Він визначає концепт як основну одиницю культури у ментальному світі людини, до структури якого входить етимологія, сучасні асоціації, оцінки та ін. [Степанов 2004, с. 43]

Наявність великої кількості визначень терміну «концепт» зумовлює різноаспектне його дослідження, у яких спільним є комплексне вивчення мови, свідомості людини та культури. Наша наукова розвідка базується на визначенні концепту, запропонованому В. А. Масловою, яка розглядає концепт як семантичне утворення, що має лінгвокультурну специфіку, маркірує етнічну мовну картину світу (вербалізується за допомогою слова), але одночасно віддзеркалює зміст загальнолюдської діяльності [Маслова 2004, с. 36].

При аналізі концептів важливим є те, що вербалізовані у текстах художніх творів, переломлюючись через призму авторського світобачення, вони отримують індивідуальну специфіку. Художній текст має статус індивідуальної картини світу. При цьому, на рівні художнього твору концептуальна картина світу письменника відображається у його мовній картині світу за допомогою мовних засобів [Красавский 2016, с. 167]. Використання автором певного концепту пов'язано з його світобаченням, настроєм, бажаннями або біографією.

Концепт DISEASE в оповіданні Еліс Манро "Some Women" представлено:

1. Експліцитно: шляхом використання в тексті відповідних лексем *leukemia, sick, sickroom, invalid, patient*.
2. Імпліцитно: читач сприймає концепт, аналізуючи контекст, стилістичні прийоми.

3. Через інші концепти, безпосередньо пов'язані з концептом DISEASE.

З перших рядків оповідання зміст концепту DISEASE представлено в традиційному розумінні – концепт має набір стандартних характеристик. По мірі розвитку сюжету зміст концепту DISEASE розширюється, змінюється через призму авторського світобачення і отримує індивідуальний специфічний ракурс.

Розповідь в оповіданні “Some Women” ведеться від першої особи, а саме дорослої жінки, яка розповідає про події, що трапились у її підліткові роки. Починаючи з перших рядків оповідання, на перший план виходить мотив хвороби, який реалізується експліцитно в оповіданні наратора: (1) “*I can remember... and when there was nothing much to be done about things like **polio and leukemia***” [Munro 2009, с. 232]; (2) “*Some people who got **polio** got better, **crippled** or not, but people with **leukemia** went to bed, and after some weeks' or months' **decline** in a **tragic** atmosphere, they **died***” [Munro 2009, с. 232]. Ще до початку розповіді про конкретну життєву ситуацію авторка ніби налаштовує читача на тему хвороби, смерті, трагедії, вживаючи відповідну лексику: *polio, leukemia, crippled, decline, tragic, died*.

Е. Манро не випадково використовує назви хвороб, адже головний персонаж її оповідання хворіє саме на лейкемію: (3) “*Young Mr. Crozier had come **safely** home from the war... and now he had **leukemia***” [Munro 2009, с. 232]. Використана лексема *safely* має значення «без фізичних травм та шкоди» [Longman]. Паралельне вживання двох лексем з антонімічним значенням створює ефект антитези та викликає почуття несподіванки та непередбачуваності хвороби. Так авторка підкреслює безпорадність людини перед хворобою.

Протягом усього оповідання зустрічаються лексеми, які називають хвору людину: “*sick*” [Munro 2009, с. 238, 243, 244, 262], “*patient*” [Munro 2009, с. 235, 245] “*invalid*” [Munro 2009, с. 234]. Якщо лексеми “*sick*” та “*patient*” характеризують особу як хвору, що страждає від хвороби, то лексема “*invalid*” має окрім семи «хворий», також сему «недієздатності» [Merriam-Webster]. Таким чином, наголошується на тяжкості хвороби головного героя оповідання.

Тяжкість стану містера Крозіера підтверджується також в описі його зовнішнього вигляду. Е. Манро використовує порівняння, що робить опис більш образним, показним та емоційним: (4) “*Mr. Crozier looked terrible. A tall man whose ribs had shown **like those of somebody fresh from a famine** when she sponged him, whose head was bald and whose skin looked as if it the texture of a plucked chicken's, his neck corded **like an old man's***” [Munro 2009, с. 243]; (5) “*Anybody could see how he was failing. There were hollows in his cheeks **like an old man's** and the light shone through the tops of his ears as if they were not flesh but plastic*” [Munro 2009, с. 253].

Опис зовнішності містера Крозіера об'єктивує не лише концепт хвороби, але має прояви близької смерті. Таким чином, в оповіданні концепт хвороби отримує вираження через конституенти концепту смерті: (6) “*Whenever I had waited on him in any way I had avoided looking at him. And this was not really because he was **sick und ugly**. It was because **he was dying**. I would have felt something of the same reticence even if he had looked angelically handsome*” [Munro 2009, с. 244].

Авторка від особи розповідача ніби передбачає смерть головного персонажа не тільки за допомогою опису його зовнішності, але й при характеристиці атмосфери в будинку: (7) “*I was aware of an atmosphere of death in the house, growing thicker as you approached this room, and he was at the center of it, **like the host the Catholics kept in the box so powerfully called the tabernacle***” [Munro 2009, с. 244]. Порівняння кімнати із храмом підсилює образність оповідання та допомагає читачеві чіткіше відчутти атмосферу.

Варто зазначити, що Е. Манро створює відчуття близької смерті містера Крозіера у тому числі імпліцитними прийомами, тобто завуальовано. Читач має ніби «розкодувати» ці прийоми, щоб зрозуміти те, що хотіла сказати авторка. Так, наприклад, на етапі знайомства читача з хворим персонажем розповідач зазначає: (8) “*He was in bed in the front corner bedroom upstairs, and he could **still** get to the bathroom by himself*” [Munro 2009, с. 232].

Прислівник *still* – «ще, на цей час» [Merriam-Webster] вказує на те, що хвороба прогресує, але поки що містер Крозієр має сили самостійно пересуватися.

Іншим прикладом імпліцитного передбачення смерті є розмова між розповідачем та її матір'ю щодо можливості виділення для хворого спальні на першому поверсі: (9) “*Well, my heavens, couldn't they fix one up? Temporarily?*” [Munro 2009, с. 233]. Використання прислівника *temporarily*, що означає «тимчасово» [Longman], підсилюється також за допомогою стилістичного прийому парцеляції – навмисного розчленування єдиної синтаксичної структури речення на дві або більше синтаксичні частини [Брандес 2004, с. 305]. Розчленування синтаксичних структур відбувається з метою графічного оформлення інтонаційного забарвлення та пауз, які властиві усному мовленню. Ізольовані таким чином від загального висловлювання та пунктуаційно оформлені частини речення набувають особливої вагомості та привертають до себе увагу.

Концепт хвороби в оповіданні “Some Women” Е. Манро актуалізується також через конституенти концепту страху. При цьому варто зазначити, що концепт страху має прояв не в ставленні хворого до своєї хвороби (подібних прикладів у творі не виявлено), а в ставленні інших осіб до хвороби та до стану хворого. Концепт страху характеризує наступну ситуацію: (10) “*And my grandmother had warned me that if I could help it I should not touch anything the patient had touched, because of germs, and I should always keep a cloth between my fingers and his water glass*” [Munro 2009, с. 235]. Особливо образною ця ситуація є тому, що, як відомо, лейкоз не є заразною хворобою. Почуття страху відчувається також щодо дій містера Крозієра, що експліцитно представлено у творі: (11) “*You weren't scared of anything happening? With Mr. Crozier?*” [Munro 2009, с. 262].

Оповідання “Some Women” несе в собі протиставлення двох понять – «хвороби» та «життя». При цьому уособленням життя є персонаж – Роксана. Роксана представлена у творі як проста, порівняно з іншими, а іноді недостатньо вихована та навіть груба людина. Це має свій прояв у мовленні цього персонажа: (12) “*Don't you get cheeky*” – «нахабний; грубий у розважальному або дратівливому значенні» [Munro 2009, с. 245] [Merriam-Webster], (13) “*You're a mess*” – «брудний, неохайний» [Munro 2009, с. 242], (14) “*I had me a ball*” – «добре, весело проводити час» [Munro 2009, с. 249] [Merriam-Webster], (15) “*I'm not going to pound on you like you must have heard me doing to Dorothy-doodle downstairs.*” [Munro 2009, с. 243].

Використання розмовної неформальної лексики сприяє підсиленню образності та експресивності оповідання, і робить мовлення Роксани характерним. Але незважаючи на грубість, саме вона привносить життя у дім хворого чоловіка: (16) “*Maybe it was just a desire to have Roxanne in the house, her liveliness in the house, double time*” [Munro 2009, с. 252]; (17) “*The other thing she did, to keep things lively, was tell about her life*” [Munro 2009, с. 248]. Протиставлення життєвості Роксани та атмосфери у домі підкреслює трагічність ситуації.

Концепт DISEASE в проаналізованому оповіданні об'єктивується в описі турботи про хворого: (18) “*She pulled his sheets around, somehow managing not to disturb him...*” [Munro 2009, с. 243]; (19) “*She sponged his face and neck and torso and arms and hands*” [Munro 2009, с. 243]; (20) “*Roxanne might squeal when she made a move or groan whenever somebody jumped over one of her marbles, but she was careful never to disturb the patient*” [Munro 2009, с. 245].

Необхідність визнання турботи прийомом актуалізації у творі концепту “DISEASE” обґрунтовується етимологією лексеми “DISEASE” – “dis-“ / “ease”, де “dis-“ означає заперечення, а “ease” – “state of comfort” стан комфорту, “freedom from pain” свободу від болі, “freedom from care” свободу від піклування [Klein 1966, с. 520]. У цьому виявляється сема піклування, турботи в концепті DISEASE.

Роксана намагається створити хворому чоловікові не тільки фізичний, але й емоційний комфорт: (21) “*She was never at a loss. Sometimes she came equipped with riddles. Or jokes*” [Munro 2009, с. 247]. Їй вдається відволікти містера Крозієра від думок про хворобу, допомогти йому насолоджуватись життям: (22) “*He liked her not knowing. Her ignorance woke a pleasure that melted on his tongue, like a lick of toffee*” [Munro 2009, с. 246]; “*Mr. Crozier sat*

propped up on his pillows and looked for all the world as if he was happy. Happy just to close his eyes and let her talk, then open his eyes and find her there, like a chocolate bunny on Easter morning” [Munro 2009, с. 250]. Наведені авторкою порівняння викривають задоволення хворого від спілкування з Роксаною.

Незважаючи на трагічну атмосферу у будинку, герої оповідання, які живуть в ньому, не намагаються її змінити, ніби погоджуючись з цим. Так, наприклад, образно представлено у наступному прикладі: (23) “*Some poppies had escaped and were growing wild beyond the hedge, almost on the road so I asked if I could pick a bouquet to brighten the sickroom. They’d only die, she said, not seeming to realize that this remark had a double edge to it, in the circumstances*” [Munro 2009, с. 237]. Мак з початку ХХ століття слугує в Канаді символом жертв війни та інших конфліктів. День пам’яті полеглих у Канаді має також назву День маків.

Маки символізують здатність природи протистояти руйнівній силі людської війни та надію у період відчаю. Таким чином, в оповіданні простежується відмова персонажів від боротьби, неможливість або небажання протистояти хворобі. Використання символіки у тексті надає концепту DISEASE індивідуально-авторського відтінку разом із етнічними елементами прояву концепту.

Проаналізувавши приклади, можна зробити **висновок**, що адекватне сприйняття реципієнтом концепту DISEASE викликано спільністю асоціацій авторки та читача. Засобами реалізації досліджуваного концепту слугують відповідні лексичні одиниці, стилістичні засоби (порівняння, парантеза, антитеза), контекст, символи.

Характерним для оповідання Е. Манро є прояв концепту DISEASE через конститuentи інших концептів. Дослідження мовленнєвої експлікації концепту DISEASE, який розкриває у творі Е. Манро мотиви хвороби, життя та смерті, дозволяє виявити своєрідність мовленнєвої реалізації цих мотивів, виявити специфічні риси авторського ідіолекту, допомагає зануритись в особливості авторського світорозуміння.

Проведене дослідження дає можливість у **перспективі** проаналізувати інші твори Е. Манро з метою дослідження загальної концептуальної картини світу письменниці та особливостей її ідіолекту.

Література

- Аскольдов С. А. Концепт как заместитель / С. А. Аскольдов // Русская словесность : От теории словесности к структуре текста : Антология / Под общ. ред. В. П. Нерознака. – М. : Academia, 1997. – С. 267-279.
- Брандес М. П. Стилистика текста. Теоретический курс : Учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. / Маргарита Петровна Брандес. – М. : Прогресс-Традиция; ИНФРА-М, 2004. – 416 с.
- Красавский Н. А. Концептосфера рассказа Стефана Цвейга «Звезда над лесом» / Н. А. Красавский // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – № 2 (106), 2016. – С. 167-173.
- Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина – М., 1996. – 245 с.
- Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Известия РАН. Серия лит. и яз. – М., 1993. – Т. 52. – № 1. – С. 3-9.
- Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: Учебное пособие / В. А. Маслова. – Мн. : ТетраСистемс, 2004. – 256 с.
- Попова З. Д., Стернин И. А. Семантико-когнитивный анализ языка. Монография / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : «Истоки», 2007. – 250 с.
- Степанов Ю. С. Константы : Словарь русской культуры: изд. 3-е, испр. и доп. / Ю. С. Степанов. – М. : Академический Проект, 2004. – 992 с.
- Телия В. Н. Русская фразеология : Семантический, прагматический, культурологический аспекты / В. Н. Телия. – М., 1996. – 284 с.
- Klein E. A comprehensive etymological dictionary of the English language / Ernest Klein // Volume I. A-K. – Elsevier, 1966. – 853 p.
- Longman Dictionary of Contemporary English. – Режим доступу : <http://www.ldoceonline.com/>
- Merriam-Webster. Dictionary and Thesaurus. – Режим доступу : <http://www.merriam-webster.com/>
- Munro A. Some women. / Alice Munro // Too much happiness. – Thorndike, ME : Center Point Pub., 2009. – P. 232-264.

(Матеріал надійшов до редакції 20.09.17)